

GRÓF BERCSÉNYI MIKLÓS KÖNYV- ÉS KÉZIRATTÁRA.

— Közli: Thaly Kálmán. —

A Rákóczi-féle nagy nemzeti küzdelem második főalakja: Székesi gróf Bercsényi Miklós fejedelmi helytartó és fő hadi vezér, köztudomásúlag nemcsak tüzelkű és vasjellemű szabadsághős, hanem egyúttal igen fényes elméjű férfiú vala. A legújabb kutatások mindinkább földerítik, hogy kortársai — magyarok, mint külföldiek egyaránt, — őt tartották az akkor élő nemzedék közt legeszesebb főnek, legszikrázóbb elmének hazánkban. Akadtak olyanok is és pedig az idegenek, a magyarok konok ellenségei között, kik úgy ítélték Bercsényiről, mint gr. Heister Hannibál cs. k. altábornagy; ki három évig lévén a kuruczok foglya, mint ilyen, Bercsényit közelről megismerte, s midőn 1709-ben fogságából kiszabadult: »tele torokkal dicséri vala Bécsben Bercsényit, nagy részét vetvén a világnak, hogy nincs hozzá hasonló elméjű ember benne.«¹⁾

A természetes, föltaláló ész és elragadó ékesszólás mellett azonban Bercsényi igen nagy és sokoldalú képzettséggel, tudományos ismeretekkel és választékos finom ízléssel is birt. Ez utóbbinak tanúsága főlakóhelyei: a fejedelmi pompával berendezett, olasz és hollandi olajfestményekkel, rézmetszetekkel, műfaragványokkal ékített s drága francia bútorokkal megrakott unghvári várpalota és kedves nyaraló helye: az atyja által s általa szép olasz stylan építtetett brunóczi kastély.

Sokoldalú ismereteiről s európai államférfiúi képzettségéről pedig legjobb bizonyosságul szolgálnak eddig immár öt kötetben

¹⁾ L. a labancz b. Berényi Ferencz naplóját. (Kézirat a Nemzeti Múzeumban.)

az olvasó közönség kezén forgó nagybecsű levelei Rákóczi fejedelemhez és gr. Károlyi Sándorhoz. — Ismereteinek alapját Bercsényi a n.-szombati és bécsi egyetemen, valamint hg. Eszterházy Pál nádor udvarában szerzé meg, — de azonkívül, s később is, azután is, az ő nyugodni nem tudó lelke, az ismeretek annyi különböző nemére és ágára kiterjedő gazdag képzettségét folytonos olvasgatás, tanulmányozás által gyarapítá. Bercsényi könyvek nélkül még utazni sem tudott; s bár némelyek szemében tán kissé meglepőnek tetszhetik, de úgy van; s alább kétségtelen történelmi adattal igazolt tény az, hogy a szilaj kurucz hadak fővezére, még tábori sátoraiába is egy láda könyvet hurczolt vala magával, — nyilván legkedvesb olvasmányait.

Gr. Bercsényi Miklós ismeretkörére, szellemi világára igen szép fényt derít ama válogatott, s igazán az akkori tudományosság színvonalára emlékeztető becses könyvtár, mely íróasztala fölött dolgozó szobájában, s unghvári vára más helyiségeiben állott. Mikor a gróf 1701. tavaszán Lengyelországba kénytelenült vala menekülni és javai első ízben lefoglaltatván, az unghváriak ez év július 27-kén s a következő napokban a szepesi kir. kamara elnöke gr. Brankovich János és egyéb kiküldött tagok által összeíratlak: e lajstromokban szerepel a könyv és kéziratár.

És ámbár ezeknek szakszerű, vagy legalább csak egy kissé tüzetesebb lajstromozására az összeírók, fájdalom — mint azon korban csaknem kivétel nélkül — semmi súlyt sem helyezének: mégis, legalább az íróasztal fölötti kézikönyvtárban, s így a Bercsényi legkedvesebb olvasmányait tartalmazó szekrényben talált könyveket, már úgy a hogy, egyenként felsorolják. Az utókornak ezzel is nagyon hasznos szolgálatot tőnek; mert nemcsak egy darab jellemrajzot, (a kurucz fővezért illetőleg,) de egy darab műveltségtörténetet is hagytak ránk e — bár hézagos — mindazáltal oly becses jegyzékben. Bercsényinek nem egy csatájánál előbbre teszszük ezt!

Alig hiszszük, hogy hazánkban még csak egy-két főúr könyvtárában is — legalább ily complexumban — feltalálhatók lettek volna akkor az európai tudományosság oly válogatott jelességű s oly különböző szakokbeli művei, mint gr. Bercsényiben. Megismerjük e jegyzékből, hogy a nemes gróf kedvencz

olvasmányait nemcsak a római classicusok, Ovenus és a hazai latin s magyar írók munkái: hanem kora elismert külföldi tudósainak történelmi, földirati és államtudományi, politikai, hadtudományi, építészeti, csillagászati, physical, vegytani, gyógyászati stb. művei képezték; azonkívül némely vallási és szépirodalmi mulattató könyvek, a mint majd az alább közlendő lajstromok tételei megmutatják.

A várpalotában összehalmozott tömérdek olajfesményről, szám nélküli rézmetszetről (csak egy gyűjteményben volt ilyen ötszázkettő) műfaragványok, ereklyék, régi pénzek, fegyverek, zászlók, ékszerek, elefántesonttal és gyöngyházzal stb. kirakott vagy aranyozott drága bútorok, szkófiummal hímzett czimeres asztalborítók, selyem ajtó- és ablakfüggönyök, ezüst alabástrom-, kristály- és porcellánművek s több effélékről ezúttal hallgatunk, ámbár ezek is meglepően tanuskodnának a műszerető várúr és úrnő kifejlett, finom ízléséről. Mindezeket tehát mellőzvé, e szakfolyóirat feladatához képest a lajstromból csupán azon tételeket írjuk ki, melyek a szobáról szobára történt összeírásban Bercsényi grófnak könyv- vagy kézirat-tárára vonatkoznak, ideértve családi levéltárát is, melyről szintén van néhány sovány említés.

És pedig, mielőtt a gróf dolgozó szobájában lelt s a többinél kissé részletesebben leirt kézikönyvtár ismertetését reproduálnók: tartsunk sorrendet, s szemeljük ki, a lajstromkezdetek szerint haladva, az ebben megelőzőleg előforduló könyv- és levéltári vonatkozásokat.

A Szent-Jánosról nevezett bástyára néző szegletszobában találta az összeíró bizottság egyebek közt a következőket, a mint a lajstrom szól:

»In cista sub nro 1. habentur libri: Biblia, Conciones Pázmány, Praecatory, item Conciones Telegdy, Vita Sanctorum, Hungarice; a c alii minutiores Latini, Hungarici, Germanici, in universon nro 88.« Tehát összesen 88 kötet; akkoriban ez maga egy egész kis könyvtár. Mily kár, hogy azok az »alii minutiores« tüzetesebben meg nem jelöltetnek! Ugyanott »In cista sub nro 2. habentur libri medicini nro 12 majores et minores; compacti vero, in quibus alba

solummodo charta est nro 9. Culinarij scripti duo; Germanicus de somnys unus, formularum muliebrum diversarum! duo pro acu pictura.« Látszik, hogy az e szekrényben levő 12 irott és 9 beiratlan orvosikönyv, a két irott szakácskönyv, a német álmoskönyv s a különféle női hímzés-minták a grófnőéi valának. Ezen úrnő, szül. gr. Csáky István nemesszívű s jótékony lelkületű leánya, az ő saját várakbéli gyógyszerárakban készítettett gyógyszerekkel gyógyítá a szegényeket; ezért a sok beirott, s a grófnő gyógyítási tapasztalatairól még idővel beirandó orvosi könyv. — Tovább :

»In Armariolo nigro, cum forulis decem, sub nro 3. In Fasciculo sub Litera A. Literae sex de Bonis Tapolcsániensibus.¹⁾ Divisionales inter Mariam-Theresiam Keglevics (özv. gr. Homonnay Zsigmondné) et Christinam Homonnay (gr. Bercsényi Miklós első neje) sub Litera B. super Bonis Szőlöskeiensibus, Terebesiensibus et Varanóiensibus. Habentur praeterea in eadem formulae diversorum missiles et alia nullius importantiae (jogilag!) scripta. In altera formula par Testamenti Emerici condam Bercsény,²⁾ sub Lra D. Ibidem Bonorum Szeregnieensium (Szerednye) Conscriptio et Domino Comiti Paulo Forgács (Bercsényinek mostoha fia) facta resignatio, sub E. Literae concernentes Bona Imperialia Familiae Rechopergenianae.³⁾ Item, aliud par Testamenti alterius Emerici Bercsény, sub Litera itidem D.«⁴⁾

In 3. formula antiquiores originales obligatoriae in uno Fasciculo, sub Lra G. In 4. formula diversae quietantionales antiquiores et recentiores, super persoluto Interesse a pecunys mutuo levatis; ac Decreta Consilij Bellici super Officio Generalis Supremi Vigiliarum Prae-

¹⁾ A nagy-tapolcsányi uradalom értetik, melyet id. gr. Bercsényi Miklós zálogban birt volt egy ideig sógorának gr. Forgách Ádám országbírónak örökösaitől.

²⁾ Itt a svédek ellen Csehországban elesett idősb báró Bercsényi Imre (Miklós nagyatyja) értetik.

³⁾ Hibásan írva, gr. Rechperg a Rothenlöwen helyett, mely családból született ifj. gr. Bercsényi Miklós édesanyja.

⁴⁾ Ifjabb b. Bercsényi Imre, Miklósnek korán elhunyt egyik nagybátyja.

fecti, Duo Baroni Nicolao Bercseny seniori collato. In 5-ta. Diversae nullius momenti missiles Litterae. In 6t-a. Litterae litigiosae de limitibus Morvánkaiensibus, ac nonnullae passuales literae, minus ne cessariae. In 7-ma. Cessionales et contractuales super Bonis et Arce Temetvén, tam originales, quam et copiales. In 8-va. Inscriptionales certorum fundorum in Oppido Kis-Várda, Duo Francisco Csabay cessorum. Sub Lra H. diversae quietantiae Inclýtarum Camerarum ac aliorum super exolutione Bonorum Unghváriensium emanatae. ¹⁾ Testimoniales Inclýti Comitatus de Ungh, super 5 pagis, quod pertinuerint ad defunctam Comitissam Christinam Homonnay, sub Lra J. Unus Fasciculus Literarum sub K. de Bonis Makó-Vásárhelyiensibus, ²⁾ in Comitatu Csongrádiensi.«

Eddig a tiz fiókos kis fekete almáriom tartalma. Ezután egy tétel jő, mely méltó boszankodásunkat költi fel, hogy mért nem tüzetesebb:

»In cista sub nro 4. diversae Literae Bona concernentes et Privilegia, ob brevitatem temporis non revisa, verum obsigillata.«

»In cista sub nro 5. Habentur . . . acta ad Commissariatum Provinciale Dni Bercseny, Annorum 1696 et 1697 pertinentia.« Tehát Felső-Magyarország XIII. vármegyének s öt kulcsos városának a katonai kihágások ellen Bercsenyi — mint országos főhadi biztos — közvetítésével orvoslást sürgető panaszos ügyiratai és ezek elintézései. Nagy kár, hogy elvesztek!

Ugyanezen teremben 8. sz. a. említettik még egy sárga atlaszból készült török mivű, hosszúkás levéltartó doboz. (Una theca longa, pro conservandis literis turcica, ex flavo attalico.« (?) Továbbá a grófnéhoz címzett némi levelek jeleztetnek:

»In scatula alba sub nro 12. Literae diversarum personarum missiles, Illustrissimae Dominae Comitissae Christinae Csáky sonantes antiquae « S ismét:

»In scatula sub nro 13. Literae eidem Comitissae sonantes,

¹⁾ Mikor t i. a gr. Homonnay-család férfiágának kihaltával az unghvári uradalomnak háromnegyedét gr. Bercsenyi Miklós a kir. kincstártól, 200,000 frtért megvette

²⁾ Értsd: Hód-Mező-Vásárhely — régi Bercsenyi — birtok.

quas a tribus suis maritis (gr. Erdődy Sándor kamaraelnök, gr. Draskovich Miklós országbíró és ifj. gr. Bercsényi Miklós) scriptas acquisivit habentur, cum nonnullis minutjs et crepudjs.«

Ezek után, több termen, köztük a 36 nagy régi olajfestményvel ékes »ebédlő palotán« áthaladva beérkezünk »in hypocausto Illustrissimi Domini Comitiss.« Gr. Bercsényi Miklós dolgozó szobája főúri díszszel vala berendezve. Aranyozott támlájú karszékek és francia kanapé a gróf címerével; két mozaik-mívű asztal, fehér alapon; az egyik szögletben egy művészi faragású, aranyos és cziradás ébenfa-szekrény, nyolcz fiókos; ajtókon és ablakokon vörös-zöld nagy, nehéz selyemfüggönyök; egy remekmívű ütő óra, mely havi naptárt is mutatott; (Horologium cum calendario menstruo) a drága kárpitos falakon tíz pompás olajfestmény, (egy a pócsi Szűz-Mária, remekvésetű aranyozott ezüstkeretben; kettő a gróf és grófnő arczképe; és hét részint ó-testamentomi, részint görög mythologiai jelenetet ábrázoló művészi kép). De mindenekfölött dísze volt e szobának pompás készületű íróasztal, aranyos díszítésekkel és fölötte aranyozott s vörösre fényezett könyvszekrényvel, a melyben a következő nagybecsű könyvtár találtatott — adjuk a leírást szorúl szóra, a mint van:

»Armarium scriptorium, instar pulpiti, inauratum; super quod Theca librorum inaurata et colore rubro decolorata. In qua continentur libri sequentes:

1. Primus. Physica curiosa Caspari Schotti.
2. Bonfinius Hungaricus.
3. Articuli Posonienses Anni 1681. (1687?)
4. Reichkunst, Antoný de Pluvinel.
5. Architectura Militaris, Germanico idiomate.
6. Architectura Civilis, Germanica.
7. Historia Nicolai Istvánffy.
8. Liber unus, ex parte manuscriptus.
9. Novus Orbis Regionum, Latinus.
10. Trophaeum Domus Eszterhazianae.
11. Franis hemius in Curcium.
12. Annulus memoriae Adami Veber.
13. Unus liber, ex parte manuscriptus.
14. Schola militaris moderna.

15. Georgy Andreae Bellesz Architectura, Germanica.
16. Chronologia Germanica Hieronimi Ortelli.
17. Nova et aucta Institutionum Isagoge medicarum Pauli de Szorbait.
18. Mercurii Gallo-Belgici Succenturiati Tomi septimi liber primus.
19. Christiani Functy Orbis hodie Imperantis breviarium.
20. Officium Iudicis, Joannis Baptistae Tschidrer.
21. Theatrum virtutis et gloriae, Boicae.
22. Mercury Gallo-Belgici Tomi 5-ti liber primus.
23. Curiosiora variarum scientiarum miscellanarum Patris (Martini) Szent-Iványi.
24. Alexy Pedemontani, de Secretis (natura e?)
25. Historiarum Galliae libri 18., auctore Gramondo.
26. Praecipua Dogmata bellica, Johannis de Billo.
27. Ars conversandi, Adami Véber.
28. Ars discurrendi, Adami Véber.
29. Sylvae vocabulorum Pars 2-da.
30. Mercury Gallo-Belgici Tomi octavi liber primus.
31. Epitome Rerum Hungaricarum Petri Ransani.
32. Secreta Jacobi Vechery medicinalia.
33. Johannis Baptistae Portae Neapolitanae Magiana naturalis.
34. Mercury Gallo-Belgici Tomus 2dus, libri quatuor.
35. Item, ejusdem Mercury Tomi 15. liber 2-dus.
36. Benedicti Heffterý Schola cordis.
37. Ministerium Cardinalis Mazarini.
38. Omnia opera Senecae.
39. De miraculosis Imaginibus B. V. Mariae.
40. Illustres Cardinales Richelius et Mazarinus.
41. Cornelý Agrippae Opera.
42. Caesaris Ripa, de virtutibus et vitýs, Germanice.
43. Augery Busbeguy (igy) opera.

44. Commentarius Turcici Imperij, ex officina Elzeveriana, Lugduni.
45. Ars Regia, Adami Véber.
46. Descriptio Daniae.
47. Descriptio Galliae.
48. Bethlenius, Historia de rebus Transylvanicis.
49. Gillius, de Bosphoro Traciensi.
50. Albertini Emblemata.
51. Antonj Legrand, Discursus de Secretis Naturae.
52. Barclay Argenis.
53. Item, aliud exemplar eiusdem.
54. Manuale Politicum, Vilhelmi ab Efferen.
55. Campus Martius.
56. Observationes Politicae, Zevkoczj.
57. Historica Narratio de progressu missionis apud Chinas.
58. Ravisj Textoris Theatrum Historicum et Politicum.
59. Antonj Netj, de Arte Vittraria.
60. Livj Decas tertia.
61. Paradisus animae, Jacobi Mello.
62. Exegesis Theologica Patris Christiani Hartman.
63. Tabulae Poëticae, decem Elegjs comprehensae.
64. Curtius, de rebus Alexandri, cum annotationibus Frainshemj.
65. De vita Turenne.
66. Beniaminis Prioli, de rebus Gallicis Libri nro 12.
67. Narrationum ridicularum Pars 2-da, in quatuor partibus incompacta.
68. Liber scriptus de somnjs.
69. Delineatio Fortalitorum Hungariae et Croatiae.
70. Historia Croatiae et Hungariae, Germanice.
71. Nebulo Nebulonum, seu Joco Seria.
72. Historia Hungarica, scripta.

Eddig a könyvjegyzék, mely tehát 72 tétel szám alatt 96 kötetet (sőt némely meg nem nevezett kötetszámú, ú. l. nagyobb terjedelmű munkákat tekintve, talán még ennél is többet) sorol elő, fájdalom elég hézagosan. Azonban így is nyerhetünk némi képet ezen különféle nyelveken írott s a tudomány annyi ágára és fajára kiterjedő könyvgyűjtemény tartalmi értékéről, s tulajdonosának ismeretköre tág voltáról. Mint a jegyzék mutatja több kézirat is volt e könyvtárban.

Nem tartjuk teljesen érdektelennek fölemlíteni a Bercsényinek ezen könyvszekrényes, aranyos íróasztalán talált két t i n t a t a r t ó t sem; melyek egyike valami díszes török mű, másika pedig érczmunka vala:

»Atramentarium Turcicum, panno viridi Anglicano impositum.« És:

»Atramentarium ex lamina, destructum.«

Tovább menve, a grófnő remek butorzatú salonjában találjuk egyebek közt a Bercsényi édes anyjáról rokon gr. Recheberg-Rothenlöwen családfát. (»Genealogia Familiae Rechpergianaee.«) E salonból ugyancsak a grófnőnek hálótermébe lépven, itt egy az ajtó mellett álló aranyozott vörös almáriomban, illetőleg ennek öt fiókjában ismét számos könyvet, kéziratot, diplomát, rajzokat, metszeteket, hímezett czímereket stb. lelt vala az összeíró bizottság, melyeket így vett föl a lajstromba:

»Diversae imagines in uno libro, vulgo Kupferstich, in usum pictorum.

Alter liber, pariter in usum pictorum. minor praecedenti.¹⁾

Liber clavi aperibilis, ab intus albam chartam habens. (Festő-albám?)

Liber praecatorius Germanicus, cum nigra coopertura, in capsula rubra Carmasinea.

Donationales pro Baronatu, Emerico Bercsényi collatae. (1639.)

Aliae Donationales pro titulo Comitatus, per Suam Matrem Sacram Leopoldum videlicet primum, Nicolao Bercsényi seniori collatae. (1687.)

¹⁾ Úgy látszik, hogy a grófnő műkedvelésből képirással is foglalkozott

Conscriptiones et Urbaria Bonorum Lónyaiensium.

Unum volumen turcicae chartae variegatae.

Unus fasciculus imaginum vulgo Kupferstich diversarum,
pro pictoribus.

Liber continens formulas pro arcolis hortorum.

Coelestis corona Hungariae, autore Paulo Estoras.

Duo frustra Pargamenae candidae.

Diversae florum formae in Regali papÿro.

Tegumentum pro mensa ex panno viridi, cum Insigni-
bus Comitis Bercesény et Familiae Rechpergianaee
acupictis.

Ptolomaeus parvus, Andreae Argoli.

Liber Germanicus scriptus, de Astris et Divinationibus.

Vita Joannis Tritenÿ Abbatis.

Item, alter Ptolomaeus Andreae Argoli.

Autore Joanne Baptistae Porta, liber Germanicus de
Secretis Domesticis.

Hieronimus Cardanus, de utilitate ex adver-
sis capienda.

Venus Murániensis, Ungarice. (Gyöngyössy.)

Liber magnus Planetarum Geomantÿ Phiso-
gnomi.

Jacobi Coreni Clypeus patientiae, hungarice.

Liber Secretorum Balthasaris Schnurn.

Foenix, sine Joannes Keménius. (Gyöngyössy.)

Patris Lippay, Hortus Posoniensis.

Spirituale armamentarium, Hungarice.

Hortus Liliorum, Hungarice.

Liber Praecatorius de Passione Domini, ad Crucifixum in
Templo Patrum Minoritarum Viennae.

Certi ordinis, vulgo Crucier, per Imperatricem Eleonoram
instituti, Regulae.

Unus Liber scriptus, continens Articulos Anni 1659. item
aliquas medicinas.

Liber de Magia naturali animalium.

Opera Philippi Theophrasti, Germanica.

Liber Praecatorius Pázmánÿ Hungaricus, una cum
Thomaa Kempis, itidem Hungarico.

Liber Alegationis Hollandicae, Germanicus, ad Synarum (Chinarum) Imperatorem, Joannis Neuhoff.

Ruralis et domestica Oeconomia, Joannis Colleri.

Vita Sancti Emerici Ducis Hungariae.

Liber Praecatorius ad Beatam Virginem Mariam, Hungaricus, Amadé Judith.

Liber Praecatorius Sabathinus Pauli Esterházy ad B. V., Hungaricus.

Versus Beniczky. (Péter.)

Praxis Arithmetica.

Aliqua Comedia, Hungarica, manu scripta. (Mily végtelen kár, hogy elveszének!)

Epigrammata O ven y.

Cisio Hungaricus.

O e c o n o m i a Joannis Jacobi Agricolae.

Calendarium oeconomicum, Hungarice.

Szóval, ismét valami 50 különféle könyv, kézirat, rézmetset, családfa etc. — a gr. Bercsényi-féle könyv- s levéltárnak megannyi becses kiegészítő részei. S még ezekkel sem értünk véget. A grófnő hálóterméből nyílt a teljesen berendezett gyógyszer tára, a nemes úrnő speciális gondjai alatt. Ebben mindenféle orvosszerekkel telt nagyobb fajta 106 doboz, 157 nagyobb, 195 kisebb olajos és fluidumos üveg, 7 ónszelence és különféle festékekkel megtöltött 19 skatulya mellett a dolgozó-asztalon a következő könyvek feküdtek:

Magiae Naturalis (Vegytan) Wolffgangi Ildebrandiliber.

Liber medicinalis Comitissae, manu propria scriptus Hungaricus. (Ezen nagy érdekű kézirat megsemmisülése is irodalmi veszteség.)

Liber medicinalis et culinaris, impressus Graecy.

Georgica Curiosa, in duobus voluminibus.

Ducissae de Troppau Pomum granatum.

Curiosus liber de Pelle humana, medici Tobiae Fogl.

Ez a hét kötet szak-könyv őriztetett a gyógyszerárban. — A »conservatorium«-ban számtalan pompás kristály, porcellán, majolica, üveg s mindenféle edények, művek és szerek közt említetik ismét egy bronz-tintatartó is. (»Unum attramentarium ex lamina.«) A mennyiben egy tudományos könyvtárnak s nevezetesen a csillagászati könyvekkel is bírónak — a minő az unghvári is vala — szükséges kiegészítő része egy jó távcső: tehát annyiban följegyezhetjük, hogy Beresényiéknél ez sem hiányzott, — ott találtatván ezen iménti ércztintatartóval egy helyiségben »Una perspectiva magna.« Ugyanitt még egy kókusdióból készült tintatartó említetik: »Cistula atramentaria ex nuce, desuper auricalceis ornamentis adumbrata.«

Előfordulnak még továbbá egy a grófné pecsétével lezárt fiókban egyebek közt »Imagines in pergamena majores et minores nro 60.« Hogy festmények-e, vagy rézmetszetek? nem tudjuk. Továbbá két imádságos könyv, pompás kötésekben, úgy mint:

»Duo libri praecatorii. Unus latinus; habens fibulas argenteas. Alter autem in theca Carmasinea, scoffio aurea acupicta, habens cooperturam ex holoserico coeruleo, laminis filegran exornatam, pulchris figuris zománeczizatam.«

Ezt volna derék a mostani könyvészeti kiállításra felküldeni! Legalább emlékezete legyen fölújítva jelen közleményünkkel.

Egy más fiókban ismét egy ezüstkalamaris (immár az ötödik) találtatott, a gróf pecsétnyomójával, írőszerekkel, stb. ú. m.

»Cistula attramentaria tota ex argento, habens in cooperculo ab intus speculum, ab infra autem attramentarium cum theca pulveraria ex argento.

Sigillum Comitum, forfices et alias scripturae requisita et apothecae necessaria frusta nro 7.«

Végre még az unghvári jezsuiták rendházának könyvtárában is tömérdek holmije volt letéve gr. Beresényi Mik-

lósna k megőrzés végett; és pedig nemcsak nagyszámú és becsű ezüstneműk, hanem több láda és zsacska régi oklevél és levélis, melyek a lajstromban ekként említetnek:

»Cista Litera K. notata, diversis Literalibus Instrumentis, quae dicuntur ad Conventum S. Crucis de Lelesz spectare, plena, obsigillata.«

Ezek voltak tehát a leleszi convent leveles kincseiből a Thököly-idők zavaraiban nagyobb biztosság okáért Unghvár várába szállított ama pergamen-okmányok, a melyek egy részét a később császári kézre került vár német tüzérei ágyútöltésnél fojtásúlfelhasználták, — további részüket azonban a vár új ura, Bercsényi, barbarizmusoktól megmentette, tőlük elvévén, lepecsételvén és később a prémontreieknek Leleszre visszaadván. Kegyeletből, megmentőjükért ezen okmányok ma is »Bercsényi-acták« nak neveztetnek Leleszen, s az ottani irattár legrégebbi részét teszik.

De menjünk tovább:

»Cista Litera L. signata similis literalibus Instrumentis plena.«

»Item, unus sacculus similibus Literis plenis, pariter obsigillatus, in cistam Litera M. impositus.«

»Armariolum sub Litera N., continens aliquas antiquiores Literas missiles.«

Továbbá a jezsuitáknál volt még Bercsényinek kikölcsönözve egy nagy földabrosza és egy pár könyve, úgy mint a németül írott pótlajstrom szerint:

»An Büchern:

Der Atlas in grossen folio.

Bonfinius, in folio.

Theatrum Politicum, in 8 tavo.

Elvégre még egy idetartozó tárgy:

»Ein silbern Dintenfass und Streubüchs.« (Ez már a hatodik, — pedig csak a díszesebbek lajstromoztattak.)

És ezzel kijegyeztük a lajstromokból azt, a mi minket mint szakközlőnyt Bercsényi unghvári könyvtáráról érdekelhet. A levelek és oklevelek számát, ily fölületes összeirási lajstromok

után, mint a kamarai conscriptor urakéi természetesen még csak távulról sem határozhatjuk meg. Sőt biztos meghatározást a könyvtár kötetszámaról sem adhatunk; mindazáltal a föntebbiek után úgy körülbelől megállapíthatjuk, hogy gr. Bercesényi Miklós unghvári könyvtára 1701-ben, — tehát a mult század első évében, — összesen mintegy 270—300 kötetből állt vala. Magában nem nagy; hanem hazánk akkori magán-könyvtárait vizsgálva, azok között bizony terjedelemre nézve is számot tett — az európai tudományos irodalom különböző ágaiból származott jeles művekben pedig aránylag ritka gazdagságú, a mi gyűjtője szellemi emelkedettségét élénken mutatja.

Érdekes volna tudni, mennyivel szaporította könyvtárát Bercesényi gróf a következő tíz év alatt? A mit az 1711-iki lefoglalási lajstromoknak ezen 1701-iekkel való egybevetéséből meg lehetne tudni. Azonban, mi legalább, az unghvári vár és uradalomnak 1711-iki lajstromát nem ismerjük, a kir. kamarai levéltárban nincs, — talán az unghvári kincstári levéltárban maradt. Más szempontból is kívánatos volna fölkeresése és közzététele.

Hogy Bercesényi 1703—1711 között is, daczára a háború zivatarainak, gyarapította könyvtárát, az csaknem bizonyosnak mondható. Ugyanis többször tétetik említés a fejedelem vagy az ő számára Lengyelországon át a külföldről ládászámra érkezett új könyvekről, s neki a hazai sajtó termékeire is kiterjedett figyelme, (mint könyvtára mutatja.) És általában, Bercesényi, a hadvezér, annyira szeretett olvasni, hogy még táborában sem lehetett el jó könyvek nélkül. Birjuk Thornay Jánosnak, Bercesényi udvarmesterének 1708. június 24-kén a kis-kozmályi táboron kelt kimutatását az ura tábori társzekerein lévő portékákról és ebben nem minden érdekelttség nélkül olvashatjuk, hogy a 12-ik társzékér málháját képezte holmi élelmiszerek mellett: »sárga és fejér viaszgyertya nro 124; fejér viaszszövetnek nro 20; faolaj, — nro 3«, és — a mi a világhosszág szereinek méltó társa:

»M é l t ó s á g o s Ú r k ö n y v e s z ö l d l á d á c s k á j a.« Mely minden valószínűség szerint a gróf legkedvesebb olvasmányait és katonai térképeit tartalmazá.

Tehát Bercesényi még a hadi sátrak alatt is ráért s szere-

tett olvasgatni! Nemde egy kissé meglepően hangzik ez, az annyi barbársággal vádolt kurucz seregek fővezérééről? . . . De mikor hát ez a barbár fővezér a nagyszombati egyetemnek erővel katonákká felcsapni akaró ifjuságát visszakergette a tantermekbe: Csak tanuljanak tovább. úgy szolgálhatják majd egykor hasznosabban hazájukat! Bártfa városának pedig még a szomorú 1710-ik évben is megparancsolá, hogy tüstént szállásoltassa ki a katonaságot az iskolából — mert ez az ifjuság szellemi előmenetelére szánt épület.

Ne csudáljuk, hogy ilyen ember könyvbarát volt.

MAGYARORSZÁGI BENCZÉSEK EGY BIBLIOGRAPHIAI BECSŰ INVENTARIUMA 1508-ból.

Közli: **Dr. Csánki Dezső.**

A középkori Magyarország könyvészetének történetére vonatkozó adatokat lehetőleg teljesen összegyűjteni és feldolgozni — egyik főfeladata e szakfolyóiratnak. S e részben értékkel bírhat bármily csekély adalék is a szakértő előtt, kinek legtöbbször apró mozaik-darabokból kell egy-egy nagyobb képet összeállítania. Ily kisebb könyvészeti adalékokat tartalmaz az az összeírás az 1508-ik évből, a melyet e folyóirat hasábjain jelenleg bemutatni óhajtunk. A kérdéses okirat az országos levéltárból való, teljesen eredeti, az utolsó lapon két pecsét nyomait mutatja s ívrét alaku hat levélből áll, de a melyek közül csak három levél van beírva. Utóbbi időig a kincstári osztály »ecclesiastica« című gyűjteményében volt elhelyezve, mióta azonban az antemohácsianák az orsz. lltár valamennyi gyűjteményéből a ma már felállított diplomatikai levéltárban egyesítették, — a szóban levő oklevél a 21,890. dipl. llt. számot nyerte.

Ez összeírás nem szigoruan könyvjegyzék; vegyesen fordulnak elő benne mind ama tárgyak, a melyek egy-egy kolostornak vagyónát képezhetik, elkezdve a legértékesebb egyházi drágaságoktól, a szántóföldeken, szőlőkön, szarvasmarhákon és — jobbágyokon keresztül, itt-ott közbevetve pár könyvet is, le egészen a tálakig, botokig. Az alkalom, melynek az összeírás